

ՊԱՐԳԵՎ ՎԱՅՈՑՁՈՐԵՑԻ

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ԳԵՎՈՐԳ Զ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՉՈՐԵՔՉՅԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՄՈՄԿՎԱՅՈՒՄ ՈՒՄԱՆՈՂ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԱՐԿԱՎԱԳՆԵՐԻՆ

Այս հրապարակմամբ մենք նպատակ չունենք ներկայացնելու Երջանկահիշատակ Գևորգ Զ Կաթողիկոսի գործունեությունը, թե ծանրագույն մի ժամանակահատվածում ինչպես նա իմաստուն և խորագետ մի քաղաքականությամբ ոչ միայն կարողացավ Մայր Աթոռը պաշտպանել վերահաս արհավիրքից, այլև աստիճանաբար վերականգնել Ս. Էջմիածնի նախկին դիրքը և իրավունքները: Դարեր շարունակ մեր երանելի Հայրապետների փափագն ու երազանքն է եղել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի շուրջ տեսնել հայրենազավեր և եկեղեցազավեր հոգևորականներ, որոնք ըմբռնեին իրենց կատարելիք դերը հանդես գալ ժողովրդի և Հայ Եկեղեցու:

Այդպես էր մտածում նաև Հոգեւույս Գևորգ Զ Կաթողիկոսը: «Ինձ, - ասում էր նա, - ամհրաժեշտ են բարձրագույն ուսում ստացած, լավ վարք ու բարքի տեր հոգևորականներ, որպեսզի բարձրացնեն Հայ Եկեղեցու հեղինակությունը»:

1951 թվականին Ս. Էջմիածնի մոտաքանց Հոգևոր Ընտարանը տվեց իր առաջին շրջանավարտները, որոնցից ութն արդեն սարկավագի կոչում ունեին: Կաթողիկոսը, չբավարարվելով նրանց՝ Ընտարանում ստացած կրթությամբ, մտածում էր սարկավագներին ուղարկել արտասահման, այնտեղի աստվածաբանական համալսարաններում ուսումը շարունակելու, որը սակայն զանազան պատճառներով չհաջողվեց, որից հետո ութ սարկավագներին 1952 թվականի աշնանը ուղարկեց Զագորսկ՝ Ռուսաց Ուղղափառ Եկեղեցու Հոգևոր Ակադեմիա՝ ուսներեն սովորելու և կրոնական այլ առարկաների դասախոսություններին ունկնդրելու:

1953 թվականին ութ սարկավագները հինգը հրաժարվեցին երկրորդ անգամ Ռուսաց Հոգևոր Ակադեմիա վերադառնալ: Մնացինք երեքս: Մենք Հոգևոր Ակադեմիայում սովորելում զուգընթաց Կաթողիկոսի կարգադրությամբ, որպես ազատ ասպիրանտներ, պետք է շաբաթական երկու անգամ գնայինք Մոսկվա՝ պրոֆեսոր Հովսեփ Կուսիկյանի մոտ հետևելու հայագիտական դասընթացներին: Վեհափառը մամակագրությամբ պարբերաբար կապ էր պահում ուսումնառության մեկնած սաներին հետ: Ուղարկված մամակներում Լուսահոգու յուրաքանչյուր խոսքն իմաստավորված է, ասում էր այն, ինչ որ պետք էր ասվել՝ գործը հաջող ընթացալու նպատակով, երբեմն քննադատական խիստ ռճով, բայց հայրական սիրով ու գուրգուրանքով: Այդ մամակների բովանդակությունը շատ տեսակետներից ուսանելի են և այժմեական, առանձնապես երբ խոսքը վերաբերվում է կրոնահայրենասիրական հարցերին, և, բացի դրանից, ուշադրության են արժանի նաև գործնական խորհուրդները, որ մեր ժամանակներում էլ պետք է նկատի առնվեն:

Ներկայացվող նամակներից առաջինն ուղղված է բոլոր սարկավագներին: Այդ փոքրիկ նամակը գրված է սքանչելի հայերենով, ուր վեհափառն ամփոփ կերպով հայտնում է իր մտածումները, թե ինչպիսին պետք է լինի հայ հոգևորականը, և ինչի՞ համար, և ի՞նչ իր մտածումներ է հետապնդելու նա, որպեսզի իր տեղն ունենա Հայոց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցում:

Վեհափառն իր նամակներն առաքում էր Քաջիկ* սարկավագ Գևորգյանի անունով՝ այսպես (իր սեփական ձեռագրով).

Загорск (Москов. область)
Духовная Академия
Архидиакону Каджику Геворгян.

Երանելին հատուկ համակրություն էր տաժում հանդեպ Քաջիկ սարկավագը, վերջինս էլ անկեղծ կերպով սիրում էր Հայրապետին՝ որպես հոգևոր հոր, դաստիարակի, խրատատուի և մարդկային բարեմասնությունները օրավոր ավելացնելու քարոզչի:

Երջանկահիշատակ Գևորգ Զ Կաթողիկոսը չտեսավ իր սիրելի սաներին թեկուզև արեղայի կոչումով, որն իր փափագն էր:

Վերջին անգամ Վեհափառ Հայրապետին Քաջիկը տեսել է Մոսկվայում, «Մոսկվա» հյուրանոցում: Հրավիրված էր Պատրիարք Ալեքսի (Առաջինի) կողմից Ռուսաց Ուղղափառ Եկեղեցու անկախության 500-ամյակը նշելու կապակցությամբ: Վեհափառը նախօրոք Լուսահոգի Պատրիարք Ալեքսի Առաջինի դիմապատկերով հատուկ թելերով նվեր գորգ էր գործել տվել, որը պետք է տրվեր Պատրիարքին հանդիսության ընթացքում: Գորգը դեռ Մայր Աթոռում էր: Քաջիկ սարկավագին հանձնարարվեց շտապ կերպով բերել Մոսկվա և հանձնել Կաթողիկոսին: Այդպես էլ արվեց: Որից հետո Քաջիկը պետք է մեկներ Ջազոբակ, սակայն վեհը չթողեց. «Թող մնա մեզ մոտ, - ասաց նա, - օգտակար կլինի»:

Վեհափառը և նրան ուղեկցող Վահան արքեպիսկոպոս Կոստանյանն ապրում էին հյուրանոցի երկու ընդարձակ սենյակներ ունեցող հարկաբաժնում: Քաջիկ սարկավագին մահճակալ էր պատրաստվում ընդունարանին կից մախամուտքում: Մի խոսքով, Քաջիկն իրենց ընկերակցում է վեց օր: Այդ օրերը Քաջիկ սարկավագի համար լինում են երջանիկ օրեր, որ նրա կողմից երբեք չեն մոռացվի:

Գևորգ Զ-ի մեկնելուց առաջ Քաջիկը հրաժեշտ է տալիս Վեհին՝ Ս. Ալեն առնելով: Վեհափառը, որ մինչ այդ նստած էր բազկաթոռին, ոտքի է կանգնում, բարի երթ մաղթում ու համբուրում Քաջիկի ճակատը: Վեհի այդպիսի վարմունքից Քաջիկը շատ է հուզվում և արցունքոտ աչքերով դուրս է գնում սենյակից:

Երանաշնորհ Հոգևոր Հոր թաղմանը Քաջիկ սարկավագը ներկա չի եղել, հիվանդանոցում էր ...: Գևորգ Զ Հայրապետին պարուրող հողը թող թեթև լինի երջանկահիշատակ Հայրապետի շիրմին:

* Հոդվածագիրն է (ծնթ. խմբ.)

ՍԱՐԿԱՎԱԳՆԵՐԻՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

18 Ապրիլի 1952 թ.

Սիրելի սարկաւագներ,

Ստացայ ձեր շնորհատրական հեռագիրը, գոհ եմ. շնորհատրում եմ փոխադարձաբար: Մաղթում եմ յարուցեալ Փրկչին, որ վառ պահէ ձեր մէջ ազգային եւ կրօնական ոգին, որով զինուած մեր նախնիքը անձնութեամբ պայքարել են Ազգի եւ Հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան, ինչպէս եւ կրօնա-բարոյական վսեմ ու սուրբ գաղափարների համար եւ մարտիրոսացել են. սակայն անմահացել են եւ ցայսօր ապահովել ու անմահացրել են Հայի ֆիզիկական գոյութիւնը: Ազգի ապրելու ճամբան մեր նախնեաց բռնած ուղին է, որով ընթանում են այսօր ի ծագ աշխարհի ցրուած ժողովուրդները, որի համար նաեւ պայքարում է այսօր ողջ մարդկութիւնը: Այդ ուղին ձեր եւ բոլոր հոգեւորականների ուխտի ուղին է. հաւատարիմ մնացէք ձեր ուխտին եւ ընթացէք ձեր նախնեաց շաւղով: Դժուարին է այդ ուղին, սակայն հանգիստ խիղճ կունենաք, գաղափարական կեանքով կապրէք եւ հարգանք ու փառք կը վայելէք:

Ես մխիթարուեցայ եւ հոգու հանգստութիւն ստացայ, երբ հաղորդեցին ինձ պրօֆ. Յ. Կուսիկեանի դրական գնահատականը ձեր եւ ձեր պատրաստութեան մասին եւ նորա եւթադրական կարծիքը ձեր խոստումնալից ապագայի մասին: Յոյս ունիմ, որ շուտով գամ եւ անձամբ տեսնեմ ձեզ ու աւելի մխիթարուած վերադառնամ: Մնաք խաղաղութեամբ:

Հայրական սիրով եւ Օրհնութեամբ՝

Գէորգ Կաթողիկոս

*

* *

20 Փետրուարի 1953 թ.

Սիրելի սարկաւագներ,

Մեծ հաճոյքով լսեցի Ռուսաց Հոգեւոր Ընտրանի ներկայ Վարչութեան գովասանքը ձեր կենցաղի եւ կրթական յառաջադիմութեան մասին: Ծառ գոհ եմ, որ ձեզ այնպէս էք պահում, որ անցեալում կազմուած յոռի կարծիքը՝ սարկաւագների եւ՝ այդ հետեւանքով՝ նաեւ մեր Հոգեւոր Ընտրանի եւ վանքի մասին՝ պիտի փոխուի եւ նոր լաւագոյն կարծիք կազմուի, որ մերձատր կամ հեռատր ապագայում, անշուշտ կարող է ծառայել սարկաւագների, շահերին: Ներկայ Վարչութիւնը ձգտում է, որ դուք ճեմարանում ձեռք բերէք ռուսաց լեզուի հմտութիւն՝ համարելով այն իրենց համար պատուաբեր գործ եւ որ ճշտի համապատասխանում է ձեր շահերին: Պաշտօնական հաւաստիեցում է տրուած Մեզ, որ եթէ ներկայ ժամանակի պայմանները չներեն թոյլատրել ձեզ առժամապէս Արտասահման երթալու մասնագիտական պատրաստութիւն ձեռք բերելու համար՝ յայն դէպս հնարաւորութիւն կը տրուի ձեզ այստեղ պաշտօնական ճամբով գիտական պատրաստութիւն ձեռք

բերելու, որի համար անհրաժեշտ է սակայն ուսաց լեզուի բաւարար գիտութիւն: Առաջմ դուք միայն իմացէ՛ք՝ եւ այսքան միայն:

Տէր Խաչատուր քահանայի միջոցով խնդրել էինք Պրոֆ. Յովսէփ Կուսիկեանին, որ՝ իւր խոստման համաձայն, փետրուարի 15-ից սկսել իւր գիտական պարապմունքները ձեզ հետ եւ այլ՝ երեքիդ միասին: Պատասխան ունիմ, որ համաձայն է. ուստի եւ միամիտ եմ, որ այդ կարեւոր գործն էլ կազմակերպուած է: Այդ մասին՝ եւ ընդհանրապէս ձեր մասին՝ թե՛ կրթական եւ թե՛ կենցաղային տեսակէտով, երբեմն-երբեմն գրութիւններ ուղարկեցէք Մեզ կրթական եւ թե՛ կենցաղային տեսակէտով, երբեմն-երբեմն գրութիւններ ուղարկեցէք Մեզ Տէր Խաչատուրի ի միամտութիւն: Պրոֆ-ի վարձատրութեան մասին հաղորդուած է Մեզ Տէր Խաչատուրի միջոցով. նշանակուած է ժամը հարիւր րուրի: Որքան Մեզ յայտնի է, Նա պարապելու է ամեն շաբաթ եւ շաբաթական երկու ժամ: Պրոֆ-ը իր պարապմունքների եւ վարձատրութեան մասին պիտի յայտնէ նաեւ ձեզ, որ ճշտութեամբ կը հաղորդէք ինձ, որպէսզի ես եւս իմ պարտքը ճշտութեամբ կատարեմ:

Մաղթում ենք ձեզ առողջութիւն եւ յաջողութիւն ձեր պարապմունքներին:

Հայրական սիրով եւ Հայրապետական Օրհնութեամբ՝

Գ.Էորգ Կաթողիկոս

*
* *

3 Մայիսի 1953 թ.

Սիրելի արկաւագներ,

Ստացել ենք ձեր երկու նամակները եւ իրագել ենք այնտեղ շեշտուած ձեր տեղեկացանկութեան ամառը երեք ամիս, մնալ Մոսկուայում եւ աշխատել Պրոֆ. Կուսիկեանի դեկավարութեամբ: Ուրախ ենք, տեսնելով, որ դուք գիտութեան ուշիկ վերայ էք ընկել եւ գիտութեան քաղցր համը ճաշակել սկսել, որ Մենք միայն ողջունել կարող ենք եւ ըստ ամենայնի հնարաւոր եւ կարեւոր աջակցութիւն ցոյց տալ ձեր ցանկութեան իրացման: Սակայն պայմանով, որ ձեր կեանքը զուսպ լինի եւ ձեր կենցաղը համեստ: Այս մասին Մենք գրել ենք Տէր Խաչատուրին կարեւոր աշխատանքներ կատարել եւ հետագայով հաղորդել Մեզ հետեւանքի մասին: Մեր պահանջների նպատակն է միայն, որ դուք տոկուն եւ յանձն գաղափարի պայքարող լինէք մեր նախնեաց նման, որպէսզի ապրէք եւ ապրեցնէք ձեզ հետ նաեւ Հայ ժողովուրդը: Այս տեսակէտով տեսնում ենք ձեր մէջ, այս երկու տարուայ ընթացքում, մեծ յառաջադիմութիւն, որ որոշակի արտայայտուած է ձեր վերջին գրութեան մէջ: Այս գրութեան հետ Մենք համապատասխան գրութիւններ ուղարկել ենք Պրոֆեսորին եւ Տէր Խաչատուրին:

Գոհունակութեան գրութիւններ կուղարկուեն եւ Սրբազան Պատրիարքին եւ Հոգեւոր Ընտարանի Վարչութեան. Դուք եւս չնոտանաք բանաւոր շնորհակալութիւն յայտնել Հոգեւոր Ընտարանի Վարչութեան եւ ներկայանալ Սրբազան. Պատրիարքին, աջն առնել, հրաժեշտ տալ եւ շնորհակալութիւն յայտնել:

Հայրական ողջունիւ եւ Հայրապետական Օրհնութեամբ՝

Գ.Էորգ Կաթողիկոս